

ŠTÁTNY OBLASTNÝ ARCHÍV V KOŠICIACH

Július JAKOBY

osobný fond

1924 - 1985

Inventár

Štefan ELIÁŠ

Košice

1992

Majster Jólius Jakoby - považovaný za košického Chagalla, je známy blízkym i ďalekým svojou kvalitnou malbou európskej dimenzie. Jeho meno nesie od roku 1992 aj košická bývalá Východoslovenská galéria, t.j. najvýznamnejšia galérijná inštitúcia na slovenskom východe.

Umelec sa narodil 28.3.1903 v Košiciach v rodine mäsiara pôvodom z Liptova. Základnú školu a gymnaziálne štúdiá absolvoval v rodnom meste a zavŕšil ich v Miškovci koncom školského roku 1921 maturitou.

Na jar 1922 sa zapísal na Vysokú ekonomickú školu v Budapešti, ale rýchle spoznal, že jeho osudom je výtvarné umenie. Preto sa pokúša zapísat na budapeštiansku akadémiu a keď sa mu to nezdari, zapíše sa na Slobodnú výtvarnú kresliarsku a maliarsku školu Artura Podolynyiho-Volkmana.

V Budapešti sa však dľho nezdržal a po návrate do Košíc ako úradník poštovne začína roku 1923 popri zamestnaní navštievovať súkromnú kresliarsku a grafickú školu Eugena Króna vo Východoslovenskom múzeu. Presný dátum, dokedy tam chodieval, nevieme, ale je nesporné, že si z nej odniesol veľa pre avantgardnú orientáciu svojej tvorby.

Do Budapešti sa vracia začiatkom roku 1926, keď sa konečne stáva riadnym poslucháčom budapeštianskej akadémie a dostáva pod príamy vplyv profesora Istvána Rétiho.

Ani druhý pokus Jóliusa Jakobycu o získanie kvalifikácie výtvarného umelca v hlavnom meste Maďarska však nemá dlhé trvanie. Koncom školského roku 1928 ako druhoročiak preruší štúdium na akadémii a vracia sa definitívne do Košíc. Je však rozhodnuté, že pôjde cestou profesionálneho maliara. Tomu zodpovedá aj jeho horúčkovitá umelecká aktivita zameraná

na perspektívnu spoločnú výstavu s košickými maliarmi Halášom-Hradilom, Jasuschom a Kieselbachom. Začiatkom leta 1929 je však zranený opitými mládencami v Skároši a Halász-Hradil sa od neho nespravedlivo dištancuje. Júliusa Jakobyho však urážka neskáti a v novembri a decembi uskutoční svoju prvú samostatnú výstavu, ktorá má ohlas aj úspech.

Ďalšiu samostatnú výstavu otvára 10.5.1934 v Prešove a 8.9.1934 v Košiciach. O rok znova 4.9.1935 v Košiciach spoľa s Jaroslavom Verisom.

Do atmosféry košického výtvarného diania však stále nástojčivejšie zasahujú politické vplyvy. Nie je to dobrý vývoj a napokon rozhodnutím viedenskej arbitráže sú Košice v novembri 1938 znova pripojené k Maďarsku.

Dovtedy platio, že košickí umelci mali v riaditeľovi Východoslovenského múzea Jozefovi Polákovi svojho stáleho mecená a patrona. Jeho odchodom z Košíc ale nikto iný nie v stave zaplniť vytvorenú medzeru, nehovoriac už o tom, že duchovná klíma horthyovského Maďarska mala ďaleko k demokracii a chépaniu modernizmu vo výtvarnom umení. Na túto dobu je príznačné, že v jeseni 1939, keď sa koná v Košiciach 5. celoštátna výstava, práve Július Jakoby je jediným z vystavujúcich maliarov, od ktorého nezakúpia nijaké dielo.

Nasledujúci rok už sice Národná galéria v Budapešti kupuje dva obrazy Júliusa Jakobyho, ale usporiadanie v rokoch okupácie Košíc samostatnú výstavu sa mu nepodarilo. Prečovné vypätie Júliusa Jakobyho je však maximálne, a keď sa v Košiciach oslobodených od fašizmu roku 1945 zakladá výtvarný odbor východoslovenského kultúrneho spolku Svojina, stáva sa jeho agilným členom.

Po februárových udalostiach 1948 sa iniciatívne a podnetné angažovanie Svojiny vo východoslovenskom regióne postupne udusilo. Nebolo vraj dosť ideové a pokrokové. Z hľadiska štátnej moci to platilo aj na výtvarníkov Svojiny, ktorí sa dovtedy teóriami socialistického realizmu v maliarstve vôbec nezafazovali.

Novým štátnym strešným orgánom výtvarných umelcov sa stal roku 1950 Ústredný zväz československých výtvarných umelcov a Július Jakoby sa stal na krátko členom výtvarného odboru Umeleckej a vedeckej rady v Bratislave.

V päťdesiatych rokoch aj keď sa zúčastňuje na výstavách s prvoradým politickým akcentom ako napr. Traf družby vo výtvarnom diele (1953) alebo Sociálne zápasy a revolučné tradície nášho ľudu (1957), maluje vlastne aj ďalej tvár bežného života vo svojom rodnom meste a neaspireje na funkcionérsku kariéru.

Prvú samostatnú výstavu po vojne si mohol dovoliť až pri príležitosti 55. narodenín roku 1958 a nakoľko koncom päťdesiatych a začiatkom šestdesiatych rokov nastal určitý politický odmäk, dožíva sa aj prvej zahraničnej výstavy v Budapešti roku 1959.

V ovzduší uvoľnenom od prílišného bazirovania na stranickosti umenia mu roku 1963 udeľujú aj štátne vyznamenanie Za vynikajúcu prácu. Jeho práce také aj skutočne bola, lebo nikto viac s nikto umelcnejšie nezobrazil svet prostých ľudí ako on. Dobre sa to prezentovalo na jeho samostatnej výstave roku 1965 z tvorby rokov 1958-1964. Verejnosť mu tlieskala, pretože obrazy Júliusa Jakobyho rozdávali radosť a boli zdromom intenzívnych estetických zážitkov. Vtedy sa ukázalo, akým

bolo správnym rozhodnutím odmietnutie malovania lákavých a lacných ideologických tém a že jeho tichý, nenápadný život bol ponorený do sústavnej puctivej tvorby pre človeka.

Nikoho zo súčasníkov preto neprekvapilo, že skonáhle nastala pražské jar 1968, bol aj Július Jakoby menovaný zaslúžilým umelcom a vo svojom rodnom meste odmenený cenou VSŽ. Čo sa potom udialo, tomu sa Július Jakoby nikdy netešil a len ten, kto vie čítať inotaje, pochopil, čo asi chcel povedať najmä dvoma obrazmi Imperializmus a Kôň zdochne, vták odletí, človek ostáva.

Roku 1970 mu bolo možno aj s propagandistickým zámerom umožnené vystavovať v tzv. kapitalistickom zahraničí v Štajerskom Hradci a ešte ten istý rok usporiadal samostatnú výstavu z tvorby rokov 1962-1969 v Bratislave.

Roku 1972 pre veľký záujem uměleckých kruhov usporiadal reprezentatívnu výstavu z celoživotnej tvorby v Dome páнов z Kunštátu v Brne. Nasledujúci rok sa dožíva sedemdesiatky a v ďalších rokoch má ešte možnosť ukázať svoje umenie na samostatných výstavách roku 1976 v Trenčíne, roku 1978 v Košiciach, roku 1979 v Dolnom Kubíne, Čebre a Komárne, roku 1980 v Bratislave, roku 1981 v Nitre a Nových Zámkoch, roku 1983 v Košiciach a Prešove, roku 1984 v Budapešti a celkom nakoniec roku 1985 v Miškovci.

Tým sa definitívne skončila život umelcovho života, ktorý 15.4.1985 umiera v Košiciach vo veku 82 rokov.

Ako vidíme, dostalo sa mu ocenenia nielen v rodnych Košiciach, no napriek skutočnosti, že jeho diela zdobili priestory Federálneho zhromaždenia a roku 1984 daroval Národnej galérii v Prahe 9 obrazov, nikdy mu tam neusporiadali samo-

statné výstavu. Napriek prevažne dobrej kritike totiž nikdy neboli bez stranickych a nacionalistickych neprajníkov, a to tak Čechov ako aj Slovákov. Nie náhodou mu upierali titul národného umelca, o ktorý Július Jakoby ani nebojoval.

Najlepšie to možno chápal východný Slovák, priateľ Albert Marenčín, ktorý nevidel kameň úrazu v tom, že vyrástol v takmer dokonale assimilovanej rodine a vplyv maďarčiny bol v jeho prípade netolko silný, že zostala natrvalo jeho kultúrnym zázemím.

Nis, Július Jakoby nemohol za maďarizačnú politiku cisárskeho Rakúska-Uhorska, no práve vďaka demokratickej atmosfére medzivojnového Československa sa stal tým, čím sa môže stať iba veľký Majster. Slovami A. Marenčína nebyť Košic, nebolo by Kóbyho. Svet by bol chudobnejší."

Kóby, ako priatelia a rodina Jakobyho dôverne prezývali, patrí svojim dielom nielen Slovákom a Maďarom, ale celému kultúrnemu ľudstvu, ktoré si váži trvalé hodnoty pevne zakotvené v silnom, razantnom umení jeho plátien.

Prirodzene, záujem o zachovanie Jakobyho archívu, ktorý si celý život vzorne strážil, je u archívára profesionálnou povinnosťou. Krátko po jeho smrti sme sa preto začali zaujímať o tento materiál, ktorý uchovať v Košiciach a pre Košičanov sme chceli a napokon po rôznych peripetiách aj dosiahli. Dňa 16.4.1991 bol Jakobyho materiál odkúpený od Ing. Dionýza Mézárosovi a zazvidovaný v ŠOBA. Pri zistovaní jeho kompletnosti sme ale, žiaľ, museli konštatovať, že máme vlastne iba terzo archív, z ktorého chýbajú také závažné a nenahraditeľné súčasti ako napr. korešpondencia s Kolomanom Sokolom, Eugenom Krónom, aj všetky osobné dokumenty.

To značí, že nemáme nijaké rodné listy ani vysvedčenia. Všetky tieto veci musela nám neznáma osoba zašantročiť, alebo sa ich zmocnilo možno aj viac jednotlivcov z príbuzenstva, ktorí sa k tomu verejne nepriznávajú.

Časť fotografií Júliusa Jakobyho má na negatívoch A. Marečin, ktorý si ich odfotografoval ešte za umelcovho života v jeho byte. Pozitívy z týchto negatívov poskytol Východoslovenskej galérii (dnes GJJ), ktoré ich priležitostne používa, takže aspoň časť Jakobyho archívu je takýmto spôsobom zachránená pred večnou stratou. Napokon treba spomenúť, že bývalá Východoslovenská galéria má zbierku plagátov a mniché obrazy Júliusa Jakobyho naistené s dokumentčným zámerom. Sú to však čiernebiela fotografie. Sériu farebných diafóz, ktoré Július Jakoby mal o svojich dielach, sa nám nepodarilo vypátrat.

Materiál, ktorý máme v ŠOBA sme usporiadali do piatich vecných skupín:

- I. Vyznamenania a pocty
- II. Korešpondencia
- III. Fotografie
- IV. Výstrižky z tlače
- V. Varia

Inventárnu jednotkou je v tomto fonde prevažne nami vytvorená vecná skupina. Iba v prípade korešpondencie bolo nutné jednotlivé a každý súbor listov od jedného adresáta považovať za samostatnú inventárnu jednotku. Tak je to prehľadnejšie.

Časové rozpäťie fondu je vymedzené rokmi 1924 - 1985. Nič staršie sa nezachovalo. Skartácia sa nerobila, lebo vlastne ani nebolo čo skartovať a čo sa týka zachovalosti, možno sa v budúcnosti ešte niečo z Jakobyho osobného archívu vynori.

Inéč fyzický stav ochraňovaných a týmto inventárom sprístupnených dokumentov je dobrý. Nie sú poškodené ani vlhkou ani iným spôsobom. Všetko je uložené do pevných obalov a tie do archívnych krabič. Vyhľadávanie jednotlivín je ľahké, len si treba napisať na žiadanku príslušnú inventárnu jednotku a prípadne číslo spisu, ktoré je uvedené v zátvorke.

K inventáru je vyhotovený osobný, miestny a vecný register. Čísla v registroch odkazujú na inventárne čísla.

Sprístupnený materiál možno využiť predovšetkým k štúdiu a dokumentovaniu života a diela Jáliusa Jakobyho, ale nám poskytne údaje aj o celkovom vzťahu verejnosti k umeleckej tvorbe výtvarníkov. Plakety a medaile ako prílohy archívnych dokumentov sú konkrétné umelecké diela, ktoré sa môžu priležitosťne vystavovať. Poznatky o živote a tvorbe Jáliusa Jakobyho možno v Štátnom oblastnom archíve v Košiciach doplniť aj z iných fondov. Predovšetkým z fondu Hlavného gymnázia pre monštrátorov, Svojiny a Krajského národného výboru.

Usporiadanie písomností Jáliusa Jakobyho vykonal a inventár vypracoval Štefan Eliáš, odborný radca Štátneho oblastného archívu v Košiciach roku 1992.

Zoznam použitých skratiek

- KNV - Krajský národný výbor
KV KSS - Krajský výbor Komunistickej strany Slovenska
SFVU - Slovenský fond výtvarných umelcov
SNG - Slovenská národná galéria

Zoznam použitej literatúry

Marenčin Albert : Košický pustovník, Bratislava 1988

Saučín Ladislav : Jólius Jakoby, Bratislava 1960

I. Vyznamenania a pocty

1 1961 - 1968

1 - 3

1

- 1/ Pamätná medaila J. Jakobymu pri príležitosti prvého decenia (1951-1961) Východoslovenskej galérie v Košiciach.

Autor medaily M.J.

- 2/ Vyznamenanie Jáliusovi Jakobymu „za vynikajúcu prácu“
(Praha 25.3.1963)

- 3/ Cena Východoslovenských železiarní v Košiciach J. Jakobymu za súbor vystavených diel na výstave Obrazy 1965 - 1967.
(Košice 1968)

1968 - 1977

4 - 7

2

- 4/ Udeľenie čestného titulu zaslúžilý umelec J. Jakobymu za celoživotné maliarske diela. Číslo matríky 526.
(Praha 20.3.1968)

- 5/ Pamätná medaila Zväzu slovenských výtvarných umelcov z príležitosti 20. výročia založenia udelená J. Jakobymu za zásluhy o rozvoj slovenského výtvarného umenia.
(Bratislava 1970)

Autor medaily nezistený.

- 6/ Cena Mestského národného výboru v Košiciach J. Jakobymu na III. Medzinárodnom bienale maľby za diela Groteskné figury, Hrajúci chlapec.

(Košice 14.10.1976)

Autor medaily Arpád Račko.

- 7/ Pamätná medaila J. Jakobymu pri príležitosti 25. výročia vzniku Východoslovenskej galérie v Košiciach.

(Košice 9.9.1977)

Autor medaily Juraj Bartusz.

1978 - 1980

8 - 10

3

- 8/ Pamätná medaila J. Jakobymu „Za zásluhy o rozvoj Východoslovenského kraja“ pri príležitosti 75. narodenín. Matričné číslo 661/1978.
(Košice 28.3.1978)
Autor medaily nezistený.

- 9/ Pamätná plaketa J. Jakobymu „Za zásluhy o rozvoj mesta Košíc“.
(4.4.1978)
Autor plakety Ārpád Račko.

- 10/ Pamätná plaketa J. Jakobymu pri príležitosti 750. výročia prvej písomnej zmienky o Košiciach.
(Košice 24.10.1980)
Autor medaily Andrej Peter.

1983

11 - 12

4

- 11/ Pamätná medaila Východoslovenskej galérie v Košiciach udelená Ľudovísovi Jakobymu pri príležitosti životného jubilea za dlhoročnú spoluprácu.
(Košice 28.3.1983)
Autor medaily Ārpád Račko.

- 12/ Vyznamenanie „Za zásluhy o rozvoj Východoslovenského kraja“ č. 2231/83.
(Košice 28.3.1983)

- 13/ List predstaviteľa Východoslovenskej galérie v Košiciach Zuzekáša zo dňa 28.3.1978 k výročiu narodení.

- 14/ List predstaviteľa Východoslovenskej galérie v Košiciach Zuzekáša zo dňa 28.3.1978 k výročiu narodenia.

- 15/ List Štátnej knižnice v Košiciach Jana Pálka zo dňa 28.3.1978 k výročiu narodenia.

- 16/ List Štátnej knižnice v Košiciach Jana Pálka zo dňa 28.3.1978.

II. Korespondencia

2	List Zväzu slovenských výtvarných umelcov pobočky
v Košiciach zo dňa 28.3.1963 k Jakobyho šesťdesiatke.	5
3	List Východoslovenského krajského výboru KSS zo dňa
28.3.1963 k Jakobyho šesťdesiatke.	5
4	List V. Kalnu zo dňa 28.3.1963 k Jakobyho šesť-
desiatke.	5
5	List List J. Počtu Mikulu zo dňa 28.3.1963
k Jakobyho šesťdesiatke.	5
6	List poverenika (nečitateľný podpis) zo dňa
27.3.1963 k Jakobyho šesťdesiatke.	5
7	Maďarský list od neznámeho (Feri) zo dňa 11.2.1966.	
8	Maďarský list od neznámeho priateľa (nedatovaný).	5
9	Kópia listu J. Jakobyho redakcii denníka Új Szó
(máj 1969).	5
10	List Zväzu slovenských výtvarných umelcov zo dňa
28.3.1973 k Jakobyho sedemdesiatke.	5
11	List predsedu KV KSS v Košiciach Jána Pirča zo dňa
28.3.1978 k Jakobyho 75. narodeninám.	5
12	List riaditeľa Východoslovenskej galérie Ladislava
Zozuláka zo dňa 28.3.1973 k Jakobyho sedemdesiatke.	
13	List predsedu KV KSS v Košiciach Jána Pirča zo dňa
28.3.1983 k Jakobyho 80. narodeninám.	6
14	List Štefana Németha, redaktora týždenníka Új Ifjú-
ság zo dňa 15.4.1977.	6
15	List Lajosa Lóšku z Budapešti zo dňa 20.10.1978.	6

16	List Rudolfa Blahu zo dňa 26.3.1982.	6
17	Telegram riaditeľa Východoslovenskej galérie Ladislava Zozuľáka k Jakobyho osemdesiatke.	6
18	List Zväzu slovenských výtvarných umelcov – pobočky v Košiciach zo dňa 28.3.1983 k Jakobyho osemdesiatke.	6
19	List predsedu Východoslovenského KNV Jána Brandoša zo dňa 28.3.1983 k Jakobyho osemdesiatke.	6
20	List Milana ? z Prahy zo dňa 5.4.1983.	7
21	Telegram Silvie Iliečkovej k Jakobyho osemdesiatke.	7
22	Telegram Karola a Lidy Vaculíkovcov k Jakobyho osemdesiatke.	7
23	Telegram Sidorenkovcov k Jakobyho osemdesiatke.	7
24	Telegram z Nových Zámkov v maďarskej reči od Ladislava Szigetího, Heleny Némethovej a Tibora Hrapku k osemdesiatke.	7
25	Telegram Ladislava Slováka k osemdesiatke.	7
26	Telegram od Júlie Sasányiovej k osemdesiatke.	7
27	Telegram rodiny Lacovej k Jakobyho osemdesiatke.	7
28	Maďarský list Dr. Štefana Šimka, CSc. zo dňa 28.3.1983 k Jakobyho osemdesiatke.	7
29	Telegram rodiny Eckerdovej k Jakobyho osemdesiatke.	7
30	List riaditeľa SNG Štefana Mruškoviča zo dňa 31.1.1985.	7

- 31 Súbor 4 listov od Bohumíra Bachratého (1977-1978). 7
32 Súbor 59 listov od františkána Ladislava Vavrinca Fürediho v maďarskej reči (1941-1981). 7

III. Fotografie

- 33 1941-1968 8
A
21 fotografií J. Jakobyho a jeho priateľa L.V. Fürediho.
B
Mozaiky J. Jakobyho na verejných budovách a v ich interiéroch (37 kusov).

IV. Výstrižky z tlače

- 34 1924 - 1980 8
V celoplátenej väzbe cca 140 výstrižkov o umelckom snažení J. Jakobyho.

V. Varia

- 35 1925 - 1984 1 - 13 8
Katalóg z budeapeštianskej výstavy 1959 (3), pozvánky na výstavy J. Jakobyho (4), prospekt o kultúrnej minulosti a prítomnosti Norimberku (8), prospekt Domova výtvarných umelcov a architektov v Moravanoch nad Váhom (10), reprodukcia obrazu J. Jakobyho vydaného Vydatelstvom SFVU v náklade 1500 kusov (12), 9 plagátov z výstav J. Jakobyho (13).

Oсобný register

Bachratý Bohumír 31
Bartusz Juraj 1
Blaho Rudolf 16
Brondoš Ján 19

Eckerdova rodina 29

Füredi Ladislav Vavrinec 32, 33

Hrapko Tibor 24

Ilečková Silvia 21

Jakoby Jálius 1-6, 9-13, 17-19, 21-23, 27-29, 33-35

Kalna Vojtech 2

Lacova rodina 27
Lóška Lajos 15

Mikula Počta Jindřich 5
Mruškovič Štefan 30

Németh Štefan 14
Némethová Helena 24

Peter Andrej 1
Pirč Ján 11, 13

Račko Arpád 1

Sasányiová Júlia 26
Sidorenkovci 23
Slovák Ladislav 25
Szigeti Ladislav 24

Šimko Štefan 28

Vaculíková 22

Zozulák Ladislav 12, 17

Miestny register

Bratislava 1
Sudapešť 15, 35

Košice 1, 2, 11, 13, 18

Morevany nad Váhom 35

Norimberk 35

Nové Zámky 24

Praha 1, 20

Vecný register

- Domov výtvarných umelcov 35
fotografie 33
korešpondencia Jakobyho 2-32
listy Jakobymu 1-16, 18-20, 30-32
medaile 1
mozaiky Jakobyho 33
plagáty 35
plakety 1
reprodukcia obrazu Jakobyho 35
telegramy Jakobymu 17, 21-27, 29
varie 35
výstavy Jakobyho 35
výstrižky z tlače 34
vyznamenania 1

OBSAH

ÚVOD	str. 2
Zoznam použitých skratiek	10
Zoznam použitej literatúry	11

INVENTÁR

Vyznamenania a pocty	13
Korešpondencia	15
Fotografie	17
Výstrižky z tlače	17
Varia	17

REGISTRE

Osobný register	19
Miestny register	20
Vecný register	21

Názov fondu: Július JAKOBY, osobný fond
Značka fondu: AJJ
Typ pomôcky: Inventár
Časový rozsah fondu: 1924 - 1985
Miesto uloženia fondu: Košice, Bačíkova č. 1
Počet inventárnych jednotiek: 35
Počet evidenčných jednotiek: 8
Stav ku dňu: 31.12.1992
Fond usporiadal: Štefan Eliáš
Inventár zostavil: Štefan Eliáš
Počet strán: 22
Počet exemplárov: 4
Prepisala: Zuzana Kleščinská
Zaviazal: Remesloslužba, VD Košice
Inventár schválil: JUDr. Ladislav Ružička,
riaditeľ ŠOBA Košice